

Asia: VN/22365/2023

Lausuntopyyntö luonnoksesta hallituksen esitykseksi laiksi Kansaneläkelaitoksen kuntoutusetuuksista ja kuntoutusrahaetuksista annetun lain muuttamisesta

Lausunnonantajan lausunto

Voitte kirjoittaa lausuntonne alla olevaan tekstikenttään

Vammaisfoorumi kiittää mahdollisuudesta lausua luonnoksesta hallituksen esitykseksi laiksi Kansaneläkelaitoksen kuntoutusetuuksista ja kuntoutusrahaetuksista annetun lain muuttamisesta.

Vammaisfoorumi on 27 valtakunnallisen vammaisjärjestön yhteistyöjärjestö, jonka tarkoituksena on YK:n vammaisten henkilöiden oikeuksia koskevan sopimuksen mukaisesti edistää vammaisten ihmisten tasa-arvoa ja yhdenvertaisen osallistumisen mahdollisuuksia yhteiskunnassa. Vammaisfoorumi edustaa jäsenjärjestöjensä kautta noin 220 000 vammaista ja pitkäaikaissairasta ihmistä. Vammaisfoorumi ottaa lakiehdotuksiin kantaa perus- ja ihmisoikeuksien, erityisesti YK:n vammaisten henkilöiden oikeuksia koskevan yleissopimuksen (SopS 27/2016) kansallisen toimeenpanon, näkökulmasta.

Vammaisfoorumi pitää hyvänä, että vammaisvaikutuksia on arvioitu. Vammaisfoorumi haluaa kuitenkin huomauttaa, että sosiaali- ja terveysministeriö on toimittanut tämän lausuntopyynnön vammaisjärjestöistä vain Invalidiliitto ry:lle ja Vammaisfoorumi ry:lle. Tämä ei ole riittävää, sillä nuoren kuntoutusrahan ja ammatillisen kuntoutuksen ajalta maksettavan kuntoutusrahan saajissa on eri tavoin vammaisia ihmisiä. Lausuntopyyntö olisi tullut lähettää myös muille vammaisjärjestöille. YK:n vammaissopimuksen 4 artiklan 3 kohdan osallistamisvelvoite on yksiselitteinen.

Hallituksen esityksen luonnoksen mukaan esitys on valmisteltu sosiaali- ja terveysministeriössä. Valmistelun yhteydessä on kuultu Kansaneläkelaitosta sekä keskeisiä työmarkkinaosapuolia heille järjestetyssä kuulemistilaisuudessa. Vammaisfoorumi muistuttaa YK:n vammaissopimuksesta ja pitää erikoisena, että sosiaali- ja terveysministeriö kuulee keskeisiä työmarkkinajärjestöjä erikseen

järjestetyssä kuulemistilaisuudessa, kun se ei kuule samalla tavoin vammaisjärjestöjä. Esitettävä muutos on merkittävä vammaisten ihmisten kannalta, joten vammaisjärjestöjen kuuleminen olisi ollut tarpeen. Keskeiset työmarkkinajärjestöt eivät korvaa vammaisjärjestöjen kuulemista. Kun vielä otetaan huomioon sosiaali- ja terveysministeriön lausuntopyynnön jakelu, YK:n vammaissopimuksen osallistamisvelvoitteen toteutuminen on kyseenalaista.

Vammaisfoorumi haluaa kuitenkin muistuttaa nuoren kuntoutusrahan tärkeydestä vammaisen nuoren itsenäistymisen ja kouluttautumisen kannalta. Nuoren kuntoutusraha motivoi opiskelemaan ja sitä kautta työelämään. Vammaisfoorumi on sitä mieltä, että vammaisuudesta syntyviä erityisiä kustannuksia ei ole huomioitu vammaisvaikutuksia arvioitaessa.

Erityisesti vammaisilla nuorilla on haasteita osallistumisen ja osallisuuden kanssa. Itsetunnon rakentuminen oman osaamisen, koulutuksen ja työelämämahdollisuuksien ympärille on tärkeässä roolissa vammaisen nuoren työelämäpolulla. Kuntoutusetuuksien heikentäminen saattaa vaikuttaa jo itsenäistyneen nuoren pärjäämiseen. Vammaisuudesta syntyy todellisia erityisiä kustannuksia, joiden kattamiseen pienempi etuus ei välttämättä riitä. Seurauksena saattaa olla vähentyvä halukkuus osallistua koulutukseen sekä itsenäistyä ja kasvava halukkuus hakeutua eläkkeelle ja jäädä kotiin asumaan. Ammatillisen kuntoutuksen ja koulutuksen läpi käyneellä nuorella on mahdollisuudet siirtyä työelämään ja elättää itsenä omilla työtuloillaan.

Nuoren kuntoutusrahan piirissä opiskelee paljon vammaisia nuoria, joiden motivaatioon opiskella etuuden vähentäminen saattaa vaikuttaa. Itselleen ammatin opiskelleen nuoren motivaatio ja mahdollisuudet työllistyä ovat merkittävästi paremmat kuin nuoren, joka on päätenyt eläkkeelle parikymppisenä.

Ammatillisen kuntoutuksen ja nuoren kuntoutusrahan ajalta maksettava, tavallista kuntoutusrahaa korkeampi kuntoutusrahan vähimmäismäärän taso on perusteltu sillä, että ammatillinen kuntoutus on usein pitkäkestoisempaa kuin kuntoutus, jonka ajalta maksetaan tavallista kuntoutusrahaa. Pitkäkestoisempaan kuntoutukseen sitoutumista on haluttu tukea turvaamalla kuntoutuksen aikaista toimeentuloa. Nuoren kuntoutusrahan vähimmäismäärän tavallisen kuntoutusrahan vähimmäismäärää korkeampaa tasoa on perusteltu sillä, että takuueläkkeen kanssa samansuuruinen vähimmäismäärä kannustaa nuorta mieluummin kuntoutumaan nuoren kuntoutusrahalla ja suorittamaan toisen asteen koulutuksen työkyvyttömyyseläkkeelle hakeutumisen sijaan.

Vammaisfoorumi huomauttaa, että vammaiset nuoret suorittavat myös muita kuin toisen asteen tutkintoja. Käytännössä nuoren kuntoutusrahaa tai ammatillisen kuntoutuksen ajalta maksettavaa kuntoutusrahaa voi saada toisen asteen opintojen ohella korkea-asteen opintoihin. Kun tarkastellaan toisen asteen ammatillisen koulutuksen tarjontaa, on todettava, että vammaisten henkilöiden näkökulmasta korkea-asteen koulutuksessa (ammattikorkeakoulut ja yliopistot) on huomattavasti enemmän alavaihtoehtoja kuin toisen asteen ammatillisessa koulutuksessa. Tämän vuoksi vammaiset nuoret käyvät lukion ja hakeutuvat sen jälkeen korkea-asteen opintoihin.

Jos vammainen nuori käy lukion neljässä vuodessa tai ei saa heti lukion jälkeen opiskelupaikkaa, hän ei saa jatko-opintoihin nuoren kuntoutusrahaa. Tällöin nuori saa opintojensa tueksi ammatillisen kuntoutuksen ajalta maksettavaa kuntoutusrahaa. Tämän vuoksi on huomattava, että ammatillisen kuntoutuksen ajalta maksettavan kuntoutusrahan saajissa on myös nuoria eikä ainoastaan työikäisiä, kuten hallituksen esityksen luonnos antaa ymmärtää. On muistettava, että vammaisuus vaikuttaa opiskelu- ja työllistymismahdollisuuksiin sekä mahdollisuuksiin valita koulutusala ja työ. Näin ollen sillä on vaikutusta myös toimeentuloon sekä opintojen aikana että niiden jälkeen.

Hallituksen esityksen luonnoksessa ei ole tarkasteltu pääministeri Orpon hallitusohjelmassa suunniteltujen leikkausten kokonaisvaikutuksia. On huomattava, että nuoren kuntoutusrahan tai ammatillisen kuntoutuksen ajalta maksettavan kuntoutusrahan saajat ovat heitä, joihin kohdistuvat myös esimerkiksi asumistukeen kaavailut leikkaukset ja moneen myös lääkekorvausten omavastuuosuuden korotus. On aiheellista arvioida kokonaiskuvaa ja näiden kaikkien yhteisvaikutuksia vammaisten opiskelijoiden näkökulmasta.

Kyröläinen Anni
Vammaisfoorumi ry